

Chiny, czyli Państwo Środka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: M. Granet, *Cywilizacja chińska*, Warszawa 1973, s. 48–49.

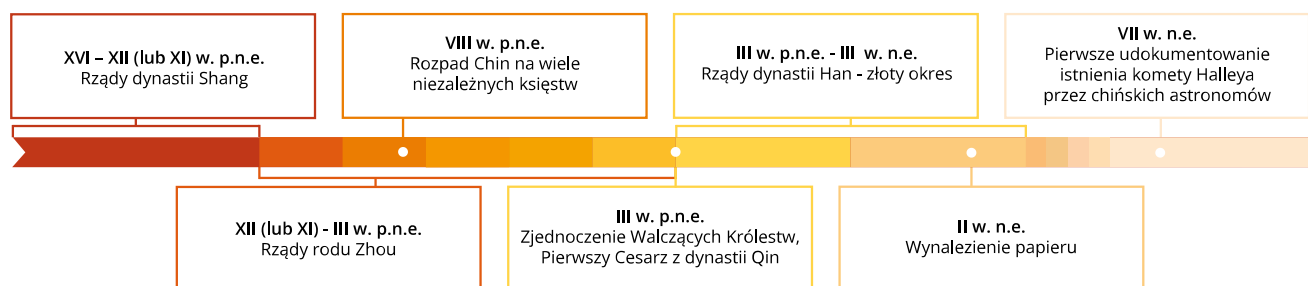

Chiny, czyli Państwo Środka

Fragment Wielkiego Muru chińskiego - widok współczesny. Tak jak piramidy w przypadku Egiptu, Wielki Mur stał się symbolem całej cywilizacji chińskiej. Ten gigantyczny łańcuch fortyfikacji w północnych Chinach w szczytowym okresie rozciągał się na długości około 6,5 tys. kilometrów i chronił kraj przed najazdami wojowniczych plemion koczowniczych z terenów dzisiejszej Mongolii oraz Syberii. Wbrew powszechnej opinii Wielki Mur nie był jedną, spójną budowlą, lecz raczej – systemem obronnym, którego poszczególne elementy powstawały w różnych okresach i miejscach. Innymi słowy: nigdy nie była to konstrukcja jednolita.

Źródło: Severin Stalder (zdjęcie), Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

W przeciwieństwie do wielkich cywilizacji basenu Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu cywilizacja chińska rozwijała się w pewnym odosobnieniu. Ze względu na tę odrębność i brak bezpośrednich powiązań z tradycją grecko-rzymską, dla większości Europejczyków jest ona słabo znana i bardzo osobliwa. W rzeczywistości Chiny już na bardzo wczesnym etapie stanowiły potężny krąg kulturowy, który w wielu aspektach stał wyżej w rozwoju niż jego zachodni odpowiednicy.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Określisz okoliczności, w jakich powstało ponaddwutysięcletnie cesarstwo chińskie,

- Wyjaśnisz, dlaczego pierwszy chiński cesarz umieścił w swoim grobowcu ponad 8 tys. terakotowych żołnierzy naturalnych rozmiarów,
- Wytłumaczysz, w czym Chińczycy byli lepsi od innych starożytnych cywilizacji.

Przeczytaj

Prapoczątki i pierwsza chińska dynastia

Już w starożytności Chiny stanowiły jeden z najludniejszych krajów świata. Główne skupiska ludzi znajdowały się przede wszystkim w dorzeczu dwóch wielkich rzek: Huang He (Żółtej Rzeki) oraz Jangcy (Niebieskiej Rzeki). Tamtejsze doliny były niezwykle żyzne dzięki nanoszonemu wraz z wodą mułowi, który użyźniał ziemię i wzbogacał uzyskiwane plony. Chińczycy uprawiali tam przede wszystkim ryż oraz proso, z którego sporządzano rodzaj owsianki. Tereny te (tzw. **Nizina Chińska**) były dość gęsto zaludnione już w III tysiącleciu p.n.e., a więc w czasach kiedy nie powstała jeszcze scentralizowana władza, a mieszkańcy organizowali się w niewielkie wspólnoty wiejskie podporządkowane (czasami) lokalnym ośrodkom władzy. Przełom nastąpił w XVIII w. p.n.e., kiedy to w dość niejasnych okolicznościach do władzy doszła pierwsza znana chińska dynastia – Shang (czyt. Szang) (XVIII–XII lub XI w. p.n.e.). Część naukowców jest zdania, że konsolidacja władzy w rękach jednego rodu królewskiego związana było z koniecznością koordynowania podejmowanych wokół wielkich rzek prac **irygacyjnych**.

Terytorium wchodzące w skład pierwszego państwa chińskiego w czasach rządów dynastii Shang.

Źródło: Lamassu Design, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Od rozbitego królestwa do cesarstwa

Shang zostali obaleni przez ród Zhou (czyt. Czou), który panował między XII (lub XI) a III w. p.n.e. Cechą charakterystyczną tego okresu jest stopniowa decentralizacja władzy

i umacnianie się na obrzeżach królestwa udzielnych księstw (uzależnionych od władzy zwierzchniej). Owe peryferyjne państewka jedynie nominalnie uznawały władzę królów Zhou, którzy z czasem stali się władcami jedynie z tytułu. W roku 771 p.n.e. nastąpił ostateczny rozpad Chin na wiele drobnych i niezależnych księstw. Z zażartej i długiej walki o władzę między tymi organizmami politycznymi w tzw. okresie Walczących Królestw, zwycięsko wyszło w 221 r. p.n.e. księstwo Qin.

Władca Qin, Zheng, nie przyjął przysługującego jego poprzednikom z dynastii Zhou tytułu króla, lecz nazwał się „huangdi” (boski władca), co przyjęło się tłumaczyć jako „cesarz”. Do historii przeszedł jako Shi Huangdi, czyli [Pierwszy Cesarz](#).

W przeciwieństwie do innej wielkiej cywilizacji azjatyckiej - Indii, które nie pozostawiły po sobie żadnych dzieł o charakterze historycznym, Chiny, podobnie jak Europa, posiadają długą tradycję spisywania swoich dziejów. To właśnie z licznych kronik oraz innych dokumentów, które przetrwały do naszych czasów, czerpiemy wiedzę na temat dziejów tego wielkiego kręgu cywilizacyjnego.

Źródło: Gisling, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Cesarstwo chińskie...

Jeszcze jako udzielny władca jednego z wielu chińskich księstw Zheng wprowadził szereg reform, które najpierw pomogły mu przejąć władzę nad całym krajem, potem zaś zostały rozszerzone na zjednoczone cesarstwo. Miały one na celu jedno: wzmocnienie władzy centralnej. Wprowadzono więc jednolite prawo, którego jedynym źródłem był odtąd sam panujący. Zniesiono wszelkie posiadłości oddane w dzierżawę: cała ziemia stała się własnością cesarza. Kraj podzielono na 36 prowincji pokrywających się z okręgami wojskowymi. Wprowadzono jednolite dla całych Chin miary i wagi, pieniądz oraz typ pisma.

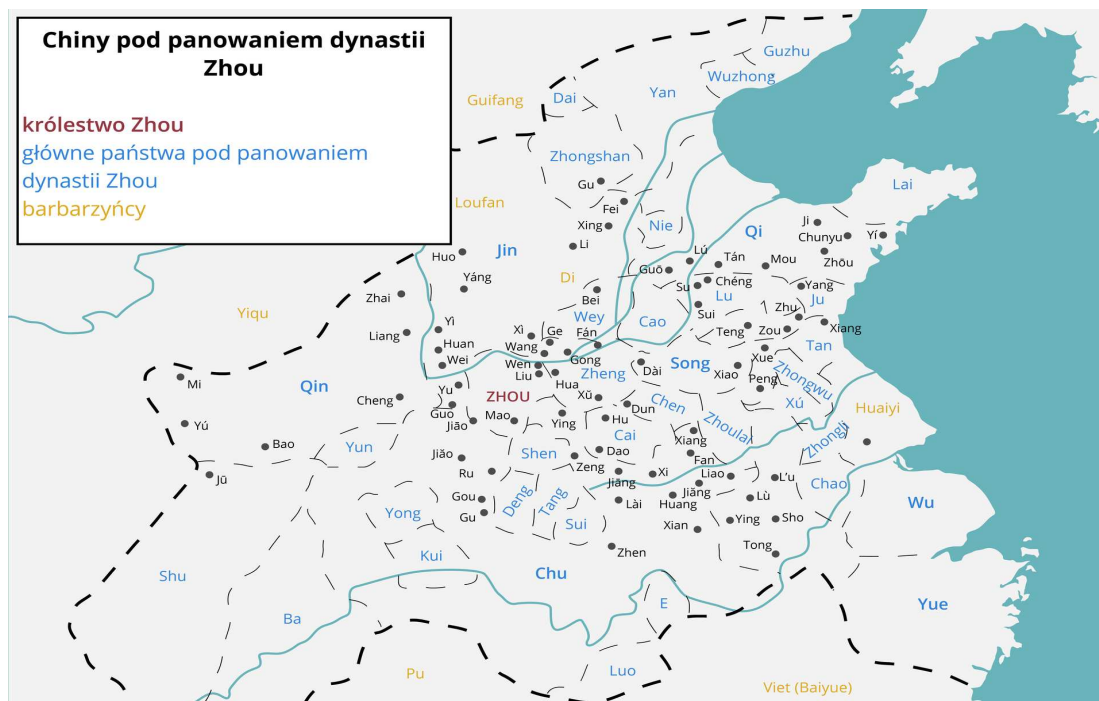
Narzucone i bezwzględnie wprowadzane zmiany nie zyskały poparcia społecznego. Po śmierci pierwszego cesarza (210 lub 209 r. p.n.e.) kraj na kilka lat pogrążył się w chaosie walk o władzę, z których zwycięsko wyszli przedstawiciele dynastii Han (III w. p.n.e.–III w. n.e.). Mimo potępienia okrutnych rządów Shi Huangdi i wycofania się z jego najbardziej niepopularnych planów, nowi władcy zasadniczo kontynuowali zapoczątkowany przez niego trend centralizowania chińskiej monarchii.

Shi Huangdi został pochowany w ogromnym kurhanie, nad budową którego miało pracować, według chińskich przekazów, blisko 700 tys. robotników. W jego wnętrzu miały znajdować się, poza cesarskim sarkofagiem, budynki naturalnych rozmiarów oraz liczne kosztowności. W 1974 r. podczas kopania studni przypadkowo odkryto jedną z komór tego gigantycznego mauzoleum. Znajdowała się tam armia ośmiu tysięcy żołnierzy wykonanych z terakoty, którzy mieli strzec swego cesarza. Każdy z nich posiada indywidualne rysy twarzy, własną rangę wojskową i broń charakterystyczną dla jednostki, w której służył.

Źródło: J. Arpon, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Cztery stulecia panowania dynastii Han uważa się za złoty okres w dziejach Chin. Cesarstwo znacznie poszerzyło swe granice niemal we wszelkich możliwych kierunkach. Na północy nie tylko podporządkowano sobie znaczne tereny Półwyspu Koreańskiego, lecz przede wszystkim z sukcesami walczone z koczowniczym plemieniem Xiongnu, które część naukowców uznaje za tożsame ze znanymi nam skądinąd [Hunami](#). Na południu chińskie wpływy sięgnęły aż do dzisiejszego Wietnamu, na zachodzie zaś – daleko w głąb Azji Środkowej, pozwalając na otwarcie [Szlaku Jedwabnego](#).

Chiny pod panowaniem dynastii Zhou (XII/XI-III w. p.n.e.).

Źródło: Contentplus sp. z o. o. na podstawie SY, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

...i jego społeczeństwo

Rządy dynastii Han to nie tylko rozwój terytorialny i ekonomiczny państwa, lecz również ostateczne ukształtowanie się struktur społecznych, które, w swoich zrębach, pozostaną nie zmienione aż do XX wieku. Na czele państwa stał cesarz, Syn Niebios, który swą władzę zawdzięczał przychylności bezosobowego bóstwa zamieszkującego nieboskłon. Władca stał ponad prawem, będąc jednocześnie jego źródłem. Należała do niego cała ziemia w państwie, którą mógł dysponować wedle własnego uznania.

Elitę rządzącą Chin stanowili cesarscy urzędnicy, pochodzący z warstwy zwanej „wen” („umiejących pisać”). Wyłaniano ich na podstawie wymagających i wielopoziomowych egzaminów państwowych, na których sprawdzano przede wszystkim wykształcenie kandydatów. Do rekrutacji mógł podejść każdy, zarówno chłop jak i potomek rodu arystokratycznego. Ów „demokratyczny” charakter naboru do kadry urzędniczej przyćmiewa fakt, że do uzyskania porządnej edukacji najczęściej potrzebny był nie lada majątek, co wykluczało większość społeczeństwa, aczkolwiek znane są przypadki urzędników – byłych rolników.

Na dole hierarchii chińskiego społeczeństwa znajdowali się rolnicy („mong”), rekrutujący się z nich rzemieślnicy („gong”), a także kupcy („shang”).

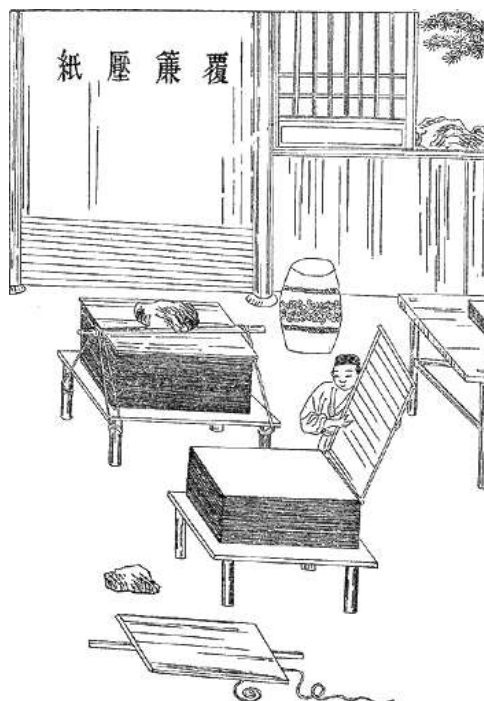
Kultura i technika

Cywilizacja chińska już w starożytności mogła poszczycić się osiągnięciami, których próżno doszukiwać się w innych ówczesnych kręgach kulturowych. Najsłynniejsze z nich to, rzecz jasna, papier z masy roślinnej. Początkowo w Chinach pisano na jedwabiu lub na deskach bambusowych. Pierwszy materiał był jednak niezwykle drogi, drugi natomiast – dość nieporęczny. Ok. 105 r. n.e. urzędnik cesarski, Cai Lun, dokonał przełomowego odkrycia i wynalazł papier czerpany, który w Chinach produkowano z rozmaitych materiałów: z jedwabnych i lnianych fragmentów tkanin, przede wszystkim zaś – z kory drzewnej i włókien konopi.

Wynalezienie papieru zmniejszyło co prawda koszty powielania ksiąg, jednak problemem nadal pozostał znaczny nakład pracy konieczny do sporządzania kopii. Ok. roku 175 n.e. upowszechnił się jednak w Chinach „druk” w postaci seryjnie wytwarzanych odbitek, który umożliwił stosunkowo szybkie powielanie tekstów literackich. Metoda ta polegała na tym, że sporządzano kamienne tablice z wyrytą na nich treścią. Następnie powlekano je tuszem, a zawartość odbijano na papierze. Około XI w. n.e. chiński uczony Bi Sheng wynalazł ruchomą czcionkę, o cztery stulecia wyprzedzając w tym Gutenberga.

Innym znacznym osiągnięciem cywilizacji chińskiej była produkcja wyrobów porcelanowych, którą możemy datować już na III w. n.e. Dla porównania, produkcja porcelany w Europie rozpoczęła się dopiero w XVIII w., wcześniej sprowadzano ją właśnie z Chin. O popularności tamtejszych wyrobów na naszym kontynencie świadczy fakt, że w języku angielskim na określenie porcelany używano terminu *china*, czyli „porcelana chińska”.

Chińczycy słynęli także z umiejętności wytwarzania jedwabiu, uzyskiwanego poprzez zanurzenie w gorącej wodzie kokonów owadów zwanych jedwabnikami. Uzyskiwaną w ten sposób tkaninę wykorzystywano do wielu celów, przede wszystkim jednak jako materiał do produkcji odzieży.

Fragment chińskiego drzeworytu z okresu dynastii Ming, przedstawiający jeden z pięciu etapów wytwarzania papieru.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wysoki poziom reprezentowała także chińska nauka. Należy tu przede wszystkim wskazać na astronomię. Dzięki regularnym obserwacjom nieba oraz położenia gwiazd i planet Chińczycy jako pierwsi (w 613 r. p.n.e.) udokumentowali pojawienie się [komety Halleya](#). Na wysokim poziomie stała również chińska matematyka: z powodzeniem stosowano równania kwadratowe z wykorzystaniem liczb dodatnich i ujemnych.

Jedną z charakterystycznych cech kultury starożytnych Chin była wyjątkowo wysoka pozycja uczonych, którzy stanowili część elity społecznej. Do najwybitniejszych myślicieli należeli: Laozi (Lao-Cy) i Kong Fuzi (Konfucjusz), twórcy dwóch największych systemów filozoficznych dawnych Chin: [taoizmu](#) i [konfucjanizmu](#).

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DrPTMxU2j>

Film nawiązujący do treści materiału

Słownik

Hunowie

lud koczowniczy, który wiekach IV i V n.e. najeżdżał tereny imperium rzymskiego, przyczyniając się do upadku jego zachodniej części

irygacja

zabiegi rolnicze polegające na dostarczaniu wody do gleby w celu polepszenia jej jakości

Jedwabny Szlak

szlak handlowy łączący Chiny z krajami Bliskiego Wschodu i Europą. Funkcjonował od III w. p.n.e. do wieku XVII n.e., kiedy to w wyniku odkrycia drogi morskiej do Chin stał się mniej uczęszczany

Nizina Chińska

nizina położona we wschodnich Chinach

Halleya kometa

ciało niebieskie krążące po wydłużonej eliptycznej orbicie wokół Słońca. Jeden pełny obieg komety wynosi ok. 76 lat. Nazwa pochodzi angielskiego uczonego Edmonda

Halleya, który w XVIII w. zbadał istniejące zapiski o pojawianiu się komety w przeszłości i przepowiedział jej kolejne zbliżenie do Ziemi (pomylił się zaledwie o rok).

konfucjanizm

chiński system filozoficzny powstały w V w. p.n.e. Jego podstawą był ideał hierarchicznego społeczeństwa, w którym każdy miałby z góry określone miejsce.

Pierwszy Cesarz

pierwszy władca Cesarstwa Chińskiego, Qin Shi Huang, zjednoczył w 221 r. p.n.e. Walczące Królestwa

taoizm

chiński system religijno-filozoficzny zapoczątkowany przez uczonego Laozi (Lao-Cy) w VI w. p.n.e. Jego podstawową zasadą była wiara w istnienie „dao” („tao”) - siły tworzącej Wszechświat. Taoizm głosił konieczność pogodzenia się naturalnym porządkiem rzeczy, z działaniem w świecie dwóch przeciwnych sobie sił: „yin” oraz „yang”. Promował skromność, bezinteresowność, wolność jednostki oraz życzliwość w stosunku do drugiego człowieka.

Słowa kluczowe

cywilizacja chińska, starożytne Chiny, Chiny, konfucjanizm, Państwo Środka, taoizm

Bibliografia

Granet M., *Cywilizacja chińska*, Warszawa 1973.

Rodziński W., *Historia Chin*, Wrocław 1974.

Oxford. *Wielka Historia Świata. Tom IV: Cywilizacje Bliskiego Wschodu: Arabia-Cypr, Cywilizacje Azji: Chiny-Korea*, Warszawa 2005.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z materiałem filmowym a następnie wykonaj polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D3A6tT7QO>

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Na podstawie zamieszczonego wyżej materiału wyjaśnij, jakie cechy konfucjanizmu sprawiły, że stał się on oficjalną ideologią cesarstwa chińskiego na ponad dwa tysiące lat. Odpowiedź uzasadnij.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

W przytoczonym fragmencie Dialogów konfucjańskich autor przywołuje termin „humanitarność”. Czy Twoim zdaniem poglądy zawarte w tym dziele możemy określić jako „humanitarne”? W razie potrzeby możesz odnieść się do definicji tego określenia.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ułóż przytoczone niżej wydarzenia w kolejności chronologicznej.

Działalność Konfucjusza

Przejęcie władzy przez dynastię Zhou

Przejęcie władzy przez dynastię Han

Rządy dynastii Shang

Utworzenie Szlaku Jedwabnego

Ustanowienie cesarstwa

Ćwiczenie 2

Wskaż, które z przytoczonych niżej zdań jest prawdziwe, a które fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Cywilizacja chińska rozwijała się w dolinach dwóch wielkich rzek: Huang He oraz Jangcy.	☐	☐
Pierwsza chińska dynastia powstała w wyniku zjednoczenia kraju przez obcy, koczowniczy lud znany jako Xiung Nu.	☐	☐
Pod rządami pierwszych dwóch dynastii Chiny stopniowo umacniały swą pozycję, co pozwoliło w końcu na ustanowienie cesarstwa.	☐	☐
Pierwszy cesarz, Shi Huangdi, przyjął ten tytuł zainspirowany systemem rządów imperium rzymskiego, z którym nawiązano wówczas stosunki.	☐	☐
Egzaminy na wpływowe w Chinach stanowiska urzędnicze były otwarte dla wszystkich kandydatów, włączając w to chłopów.	☐	☐
Słynny Szlak Jedwabny był drogą handlową łączącą ze sobą wszystkie kraje Dalekiego Wschodu, w tym przede wszystkim: Chiny i Koreę.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z ilustracjami i wykonaj polecenie.

Figurki ceramiczne przedstawiające żołnierzy cesarza Jinga (II w. p.n.e.)

Źródło: drs2biz, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Wykładana srebrem i złotem brązowa kadzielnica z grobowca Liu Shenga, chińskiego arystokraty z II w. p.n.e.

Źródło: Cangminzho, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Nefrytowy strój pogrzebowy z I w. p.n.e.

Źródło: John Hill, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Pozłacana brązowa lampa w kształcie służącej znaleziona w grobowcu arystokratki Dou Wan (II w. p.n.e.).

Źródło: Refrain, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 1.0.

Ceramiczny model pałacu cesarskiego z epoki Han (między II w. p.n.e. a II w. n.e.).

Źródło: Gary L. Todd, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Jedwabny sztandar z II w. p.n.e.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Powyżej przedstawiono kilka ilustracji z przedmiotami znalezionymi w grobowcach chińskich władców i arystokratów. Na podstawie ich analizy wysuń wnioski dotyczące wierzeń starożytnych Chińczyków.

Ćwiczenie 4

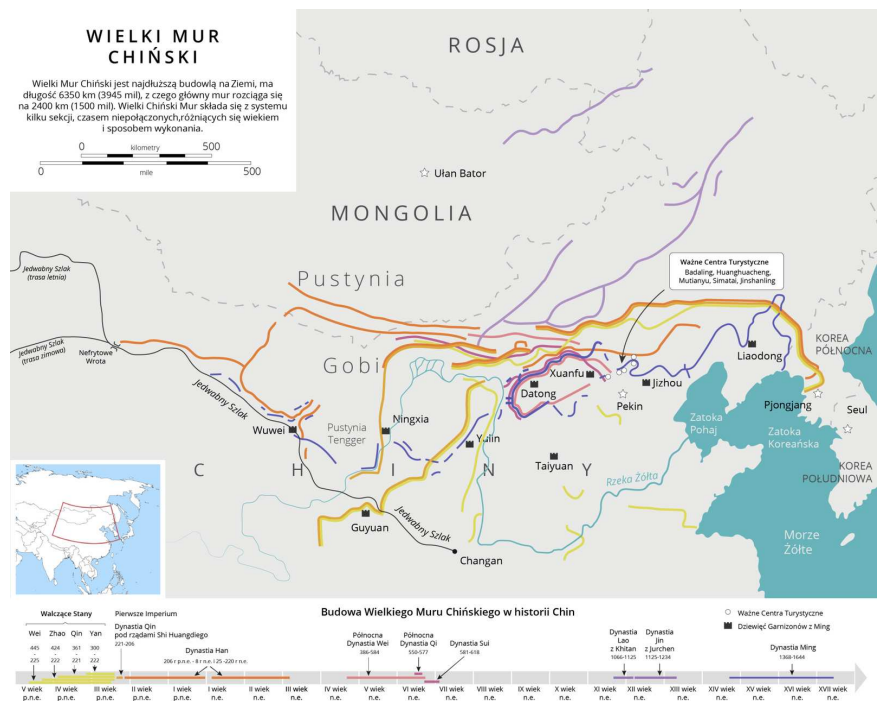

Współcześni Chińczycy na określenie swojej przynależności narodowej używają określenia (Hànrén), co można przetłumaczyć jako „człowiek Hanów”. Zinterpretuj to zjawisko i podaj jego potencjalne przyczyny, odwołując się do dziejów Chin.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z mapą i wykonaj polecenie.

Kolorem żółtym oznaczono fragmenty Muru powstałe w okresie rozbitcia dzielnicowego Chin, kolorem pomarańczowym – fortyfikacje wybudowane w pierwszych latach istnienia cesarstwa, czerwonym – w czasach dynastii Han. Różne odcienie fioletu i różu wykorzystano do oznaczenia tych części Muru, które powstały znacznie później.

Źródło: Contentplus sp. z o. o. na podstawie Maximilian Dörrbecker, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wielki Mur jest konstrukcją, która powstawała przez całe tysiąclecia: od pierwszych wałów ziemnych w czasach Walczących Królestw monumentalne kamienne mury w okresie panowania dynastii Ming (XIV–XVII w. n.e.). W różnych epokach pełnił różne funkcje, choć zawsze na celu miał przede wszystkim obronę terytorium chińskiego przed najazdami plemion z północy. Na podstawie mapy określ, które z zamieszczonych niżej zdań są prawdziwe, a które - fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Początki Wielkiego Muru pokrywają się z początkami państwa chińskiego	☐	☐
W okresie rozbitcia dzielnicowego niektóre fragmenty fortyfikacji mogły służyć jako obrona przed innymi władcami chińskimi.	☐	☐
Wielki Mur służył Chińczykom do obrony przed plemionami atakującymi zarówno z północy, jak i z południa.	☐	☐

	Prawda	Fałsz
Wielki Mur był jednolitą konstrukcją, której wszystkie odcinki były ze sobą połączone.	☐	☐
Rozbudowę Wielkiego Muru w głąb kontynentu azjatyckiego w czasach dynastii Han możemy wiązać z powstaniem tzw. Szlaku Jedwabnego.	☐	☐

Ćwiczenie 6

W omawianym okresie w Chinach dominowały trzy wielkie systemy religijno-filozoficzne: konfucjanizm, taoizm i buddyzm. W oparciu o zamieszczone niżej definicje dopasuj fragmenty dzieł do właściwej doktryny.

taoizm - system filozoficzny-religijny, w którym zakłada się, że światem rządzą dwie kosmiczne zasady: jin (to, co ciemne) oraz jang (to, co jasne). Zasady te pozostają w dynamicznej relacji, nieustannie się przeplatając: ciemność przechodzi w jasność, miękkie staje się twarde itd. Kluczem do pojęcia założeń taoizmu jest zrozumienie, że żadna z zasad nie jest gorsza od drugiej, że obie nawzajem się potrzebują i warunkują.

„Gdy rządysz ludźmi przez polityczną siłę, kierujesz za pomocą poleceń i nakładasz na nich kary, wówczas będą oni unikać popełniania przestępstw i stronić od zła, choć nie będą znać poczucia honoru i wstydu. Kiedy jednak rządysz nimi za pomocą cnoty i prowadzisz ich dzięki obyczajom (li), posiadają oni poczucie honoru i wstydu – i sami z siebie będą czynić dobrze.”

buddyzm - zróżnicowany system filozoficzno-religijny, który dotarł do Chin z Indii w I w. n.e. Buddyzm dzieli się na wiele odłamów oraz szkół, jednak wszystkie akceptują tzw. Cztery Szlachetne Prawdy, mówiące o tym, że ludzkie życie jest cierpieniem, którego źródło stanowi pragnienie, a raczej nieustanne dążenie do jego zaspokajania. Stąd głównym celem nauk buddyjskich jest wyzwolenie człowieka od wszelkiego rodzaju rządzy.

„Kiedy ludzie dowiadują się, że piękne jest pięknym, pojawia się wstrętne. Kiedy dowiadują się, że dobro jest dobrem, pojawia się i zło. Dlatego byt i niebyt rodzą siebie nawzajem, trudne i łatwe rodzą siebie nawzajem, długie i krótkie wzajemnie się oblekają w kształt, wysokie i niskie wzajemnie się przyciągają, dźwięki łącząc się zestrzajają w harmonię, poprzedzające i następujące dokonuje się jedno za drugim.”

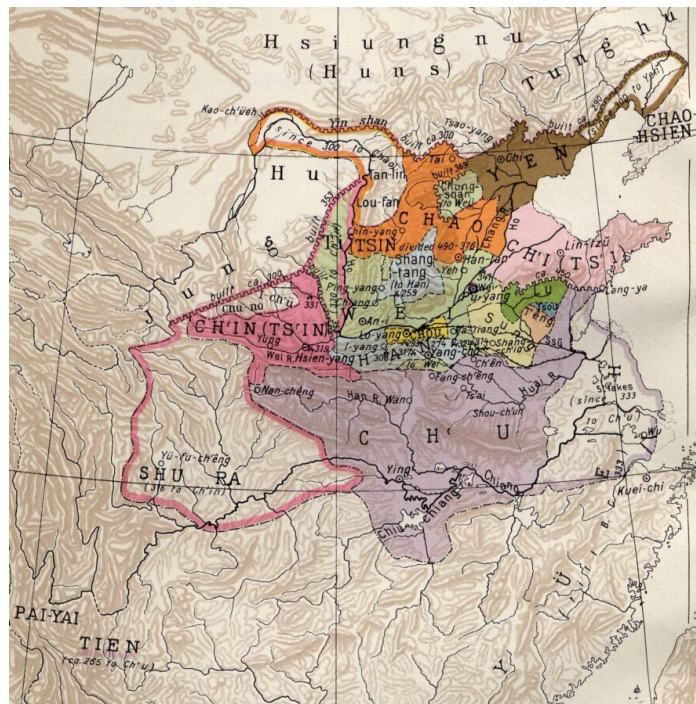
konfucjanizm - system filozoficzny, w którym nacisk położony jest na wzajemne ludzkie relacje w ramach rodziny i społeczeństwa, a także na sposób zarządzania państwem

„Oto krzywda. Oto przyczyna krzywdy. Oto niezradzanie się krzywdy. Oto ścieżka prowadząca do niezradzania się krzywdy. Tego nauczałem. Dlaczego właśnie tego? Jest to bowiem związane z celem, powiązane ze świętym życiem, prowadzi do wycofania, do wyzbycia się namiętności, do niezradzania, do uspokajania, do bezpośredniego poznania, do „nibbany” – dlatego tego nauczałem.”

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z mapą i wykonaj polecenie.

Mapa ukazująca „Walczące Królestwa”. Kolorem różowym oznaczono księstwo Qin, którego władcy ostatecznie zjednoczyli państwo chińskie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wyjaśnij, co było atutem państw chińskich znajdujących się na peryferiach w konfrontacji z księstwami z terenów centralnych.

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi i wykonaj polecenie.

((M. Granet

Cywilizacja chińska

Twój sługa słyszał, iż panowanie dynastii In [tj. Shang] i Czou [tj. Zhou] trwało dłużej niż tysiąc lat. (A było tak dlatego, że władcy z tych dynastii) dali lenna swoim synom, swym młodszym braciom i swym wybitnym poddanym, aby byli oni podporą. Teraz oto Wasz Majestat posiadał wszystko w obrębie mórz, a Twoi synowie i młodszy bracia są zwykłymi ludźmi (...) O ile mi wiadomo, nie zdarzyło się jeszcze nigdy, by w jakiejś sprawie, nie biorąc za wzór starożytności, można było zapewnić sobie trwanie.

Źródło: M. Granet, *Cywilizacja chińska*, Warszawa 1973, s. 48–49.

((M. Granet

Cywilizacja chińska

Pięciu Władców nie naśladowało się wzajemnie, Trzy Dynastie nie naśladowały się wzajem (...) dlatego, że czasy się zmieniały. Teraz oto Wasz Majestat dokonał po raz pierwszy wielkiego dzieła i zdobył sławę, która przetrwa dziesięć tysięcy pokoleń, a jest to z pewnością coś, czego głupi uczeni nie są w stanie pojąć (...) W starożytności Chiny były podzielone i skłócone i nie było nikogo, kto by je zjednoczył. Dlatego też rozwijali się panowie feudalni. Uczeni w swych wystąpieniach mówili o starożytności, by oczerniać czasy współczesne (...) Zachęcają oni lud do wymyślania oszczerstw. A skoro tak stoją sprawy, to jeśli się temu nie przeciwstawić, w górze obniży się pozycja władcy, podczas gdy w dole wzmocnią się stowarzyszenia (...) Proponuję więc, by spalić wszystkie historie oficjalne prócz zapisków księstwa Ts'in [tj. Qin].

Źródło: M. Granet, *Cywilizacja chińska*, Warszawa 1973, s. 48–49.

Zapoznaj się z przytoczonymi powyżej tekstami źródłowymi, w których dwaj autorzy kierują rady do pierwszego cesarza Chin. Określ, który z nich jest zwolennikiem polityki Shi Huangdi, a który – jej przeciwnikiem. Odpowiedź uzasadnij.

Dla nauczyciela

Autor: Bartosz Krzymiński

Przedmiot: historia

Temat: Chiny, czyli Państwo Środka

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie,

Cele operacyjne:

Uczeń:

- określa okoliczności powstania cywilizacji chińskiej.
- opisuje proces ekspansji terytorialnej państwa chińskiego.
- charakteryzuje zasady rządzące systemem konfucjańskim.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm,
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- pogadanka,
- dyskusja dydaktyczna.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputer;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- projektor.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją:

Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z treścią e-materiału (sekcja „Przeczytaj”).

Faza wstępna

1. Nauczyciel wyświetla na projektorze mapę świata, a potem prosi uczniów o wskazanie na niej poznanych dotąd cywilizacji (będą to najprawdopodobniej: Mezopotamia, Egipt i dolina Indusu).
2. Następnie nauczyciel wskazuje na doliny rzek Huang He oraz Jangcy i określa temat zajęć: Starożytne Chiny, czwarta z pierwszych cywilizacji.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel wyświetla na projektorze mapy Chin z różnych epok: dynastii Shang, okresu Walczących Królestw oraz dynastii Han bez ich nazywania. Prosi uczniów o nadanie mapom tytułów (tj. przyporządkowanie właściwego okresu do danej mapy).
2. Nauczyciel dzieli klasę na trzy lub sześć grup (w zależności od liczebności klasy) i prosi, aby na podstawie mapy i wiedzy własnej opracowali krótki opis danej epoki w dziejach Chin. Następnie uczniowie prezentują „swoje” epoki w kolejności chronologicznej: dynastia Shang, okres Walczących Królestw (Zhou) oraz wczesne cesarstwo.
3. Później uczniowie samodzielnie wykonują ćwiczenie 4 z bloku ćwiczeń interaktywnych. Następnie chętny uczeń prezentuje przed klasą swoją odpowiedź. Jest to wprowadzenie do następnego etapu lekcji, czyli omówienia ustroju społecznego Chin epoki cesarstwa.
4. Nauczyciel rozpoczyna od stwierdzenia, że struktury społeczne utworzone w czasach rządów dynastii Han w swych zrębach przetrwały aż do XIX w. Następnie prosi uczniów o wskazanie na charakterystyczne cechy ustroju społecznego cesarskich Chin. Chodzi tu o zaznaczenie dwóch kwestii: 1) quasi-boskiego statusu cesarza oraz 2) wyjątkowej pozycji warstwy wykształconych urzędników (z uwzględnieniem faktu, że był to stan otwarty na osoby ze wszystkich warstw społecznych).

5. Następnie nauczyciel prezentuje uczniom film edukacyjny i poleca im wykonać polecenie 2. Wybrany uczeń prezentuje odpowiedź, nauczyciel udziela informacji zwrotnej.
6. W kolejnym kroku prowadzący poleca uczniom, aby w parach wykonali ćwiczenie 8 z bloku ćwiczeń interaktywnych. Udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel pyta uczniów, czy potrafią wyjaśnić, dlaczego spośród trzech wymienionych systemów religijno-filozoficznych to właśnie konfucjanizm najlepiej nadawał się na oficjalną doktrynę cesarstwa chińskiego. Chodzi tu o wskazanie przez uczniów, że w jakimś sensie zatwierdzał on istniejący ustrój społeczny, zachęcając równocześnie do wypełniania obowiązków wynikających z zajmowania konkretnego miejsca w drabinie społecznej.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.
3. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

1. Polecenie nr 2 z sekcji Film edukacyjny.

Materiały pomocnicze:

Granet M., *Cywilizacja chińska*, Warszawa 1973.

Rodziński W., *Historia Chin*, Wrocław 1974.

Oxford. *Wielka Historia Świata. Tom IV: Cywilizacje Bliskiego Wschodu: Arabia-Cypr, Cywilizacje Azji: Chiny-Korea*, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film może zostać wykorzystany jako materiał wyjściowy w lekcji powtórzeniowej.